ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΝΑΞΙΑΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Ἄλλοτε ἐδημοσίευσα ἐν τῇ «Εἰκονογραφημένῃ Ἑστίᾳ» (1891, Τόμ. Α΄, σ. 314-315), διαφόρους δεισιδαιμονίας, προλήψεις, δημώδη παραγγέλματα κ. τ. λ. τῶν Ναξίων. Ἤδη συλλέξας καὶ ἄλλα δημωδῶν προλήψεων παραγγέλματα, δημοσιεύω αὐτὰ ἐπίσης εἰς τὴν ναξιακὴν διάλεκτον, ἀπαραλλάκτως ὡς τὰ ἤκουσα.

1. Ἐκεινοῦ ποῦ καταραστοῦνε, δὲ βγαίνει ἡ ψυχή του ἄ δὲ πάῃ ὁ ἴδιος ποῦ τοῦ καταράστηκενε νὰ συχωρεθοῦνε. Κι' ἄ τύχῃ νᾶναι πεθαμένος ὁ ποῦ 'δωκενε τὴ κατάρα, πρέπει νὰ στείλουνε νὰ πάρουνε χῶμα ἀπὸ τὸ μνῆμά του καὶ νὰ σταυρώνουσε μ' εὐτὸ τρεῖς φορὲς τὸ στῆθος ἐκεινοῦ ποῦ ψυχομαχεῖ καὶ ἐτότες συχωρειέται καὶ βγαίνει ἡ ψυχή του χώρις νὰ παιδεύγεται.

2. Γιὰ νὰ μὴ φοβᾶσαι νὰ σὲ πιάσῃ τιναχτό[1], πρέπει τὸν πρῶτο ἄρτηκα[2] ποῦ θὰ 'δῆς, τὸν Αὔγουστο, νὰ τόνε δακάσῃς τρεῖς φορές.

3. Ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ ποῦ εἶναι ἀκόμα ἀβάφτιστο, δὲν πρέπει νὰ μπαίνῃ ἐτσὰ μονομιᾶς μέσα 'ς τὸ σπίτι ἀφοῦ βουτήξῃ ὁ νήλιος, γιατὶ τοῦ ἀκλουθοῦνε ἡ καλαῖς κυουράδες[3] γιὰ νὰ χαλάσουνε τὸ παιδί. Γιὰ νὰ 'μπῃ μέσα πρέπει ν' ἄψουνε 'ς τὸ κατώφλιο τσῆ πόρτας φωτιὰ νὰ τήνε ξεπεράσῃ μπαίνοντας. Καὶ ἄ δὲν εἶναι μόδος ν' ἄψουνε 'κείνη τὴν ὥρα φωτιά, πρέπει νὰ τοῦ δώκουνε ἕνα κερὶ ἀφτούμενο νὰ τὸ βαστᾷ σὰ μπαίνει, γιατὶ ἡ καλαῖς κυουράδες φοβοῦνταινε πάντα τὴ φωτιὰ καὶ φεύγουν ἀπὸ πάν' ἀ' τὸν ἄθρωπο.

4. Γιὰ νὰ μὴ γουριάζουνε τ' αὐγὰ πρέπει νὰ τὰ περνοῦνε τρεῖς βολὲς ἀπὸ τ' αὐτὶ τσῆ λαήνας.

5. Ἐκεῖνοι ποῦ στρέφουνταινε ἀπὸ τὸ λείψανο, πρέπει νὰ κάτσουνε 'ς τὸ δρόμο τρεῖς βολές, γιατὶ μὲ τὸ κάθισμα κόβγουνε τὸ δρόμο τοῦ θανάτου καὶ δὲν ἔχουνε φόβο νὰ πεθάνουνε κ' εὐτοὶ τὸν ἴδιο χρόνο.

6. Τὰ κλωσσόπουλα δὲ ψοφοῦνε σὰν τὰ περάσουνε ἀπὸ σιδερένια βοῦκλα τὴν ἡμέρα ποῦ ἔβγουνε ἀπὸ τ' αὐγό.

7. Σὰν εἶναι κανένας ἄρρωστος καὶ καταλάβουνε πῶς ἡ ἀρρώστια του εἶναι ἀπὸ συνέργια τῶν καλῶ κυουράδω, πρέπει νὰ τῶνε κάμουνε «τὸ τραπέζι» α ποῦντο τὰ μεσάνυχτα 'ς ἕνα τρίστρατο . . . .

— Καὶ τί εἶναι τὸ τραπέζι; ἠρώτησα τὴν εἰποῦσάν μοι τοῦτο χωρικήν.

— Καλὲ τόρα σ' ἐφέρανε, κύριε Μιχαήλ; μοὶ ἀπήντησε· εὐτὸ δὰ εἶναι πρᾶμμα ποῦ πολλὲς βολὲς ἐγίνηκενε, μὰ μὲ τρόπο ὅμως κρυφό. Βάνουνε τὴ νύχτα 'ς ἕνα τρίστρατο τὸ τραπέζι μὲ δώδεκα πιάτα ἄσυρτα[1], μὲ δώδεκα πετσέτες καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα χρειαζούμενα τοῦ τραπεζιοῦ ἀπὸ δώδεκα, γιατὶ δώδεκα εἶναι ἡ καλαῖς κυουράδες, καὶ μέσ' 'ς τὴ στάλα τοῦ μεσανυχτιοῦ πᾶνε καὶ τρῶνε, ποῦ νὰ φᾶνε τὸν πόνο, καὶ τότες γίνετ' ὁ ἄθρωπος καλά. Φαῖ δὲν τῶνε βάνουνε γιατὶ ἔχουν εὐταῖς τὸ δικό τωνε, παρὰ μόνου τὰ σερβίτσια ποῦ τὰ θένε νᾶναι ὅλα ἄσυρτα.

8. Σὰν ἀπομπου(γ)αδιάσῃ ἡ γυναῖκα, πρέπει νὰ σκεπάσῃ τὸ τσιναροῦδι[2] μ' ἕνα ἄλλο πανὶ παστρικό, γιατὶ ἂν δὲ τὸ κάμῃ θὰ 'πομείνουνε τὰ μάτια τση ἀνοιχτὰ σὰν ἀπεθάνῃ καὶ θά 'ναι σὰ βρυκόλακας.

9. Ποτὲ μὴ δώσῃς μὲ τὸ χέρι σου σαποῦνι σὲ κανένα σου φίλο γιατὶ μονομιᾶς θὰ μαλώσετε. Ἂν ἔχῃς ἀνάγκη νὰ τοῦ δώκῃς τὸ σαποῦνι, πιάσ' το μ' ἕνα πανὶ καὶ δός του το, ἢ ἀκούμπισέ το 'ς ἕνα μέρος νὰ τὸ πιάσῃ.

10. Ἂν ζήσῃ τὸ πρῶτο σου παιδί, τὰ δὲ ἄλλα ποῦ θὰ γεννηθοῦνε ὕστερα πεθαίνουνε, θὰ 'πῇ πῶς τὸ πρῶτο παιδὶ ἔχει «ἀδερφοδιώχτη» καὶ πρέπει νὰ τὸ βάλῃς μέσα 'ς τὸ φοῦρνο ἅμα γεννήσῃ πάλι ἡ γυναῖνα σου καὶ νὰ τ' ἀρωτήξῃς τρεῖς φορές: «ἀγαπᾶς τ' ἀδέρφι σου ποῦ γεννήθηνε τόρα;» Καὶ τὸ παιδὶ πρέπει ν' ἀποκρίνεται κάθε φορά: «ἀγαπῶ το». Ἔστι χάνεται ὁ ἀδερφοδιώχτης καὶ ζῇ τὸ παιδὶ ποῦ γεννήθηκενε.

11. Θεὸς φυλάξοι νὰ σταματήξῃ κανεὶς ἀπὸ 'πάνω σὲ ἀνοιχτὴ κασσέλα ἢ σὲ σύρμα. Ἂν σταματήξῃ εἶν' ἀπὸ 'κείνη τὴν ὥραν μέσ' τὸν τάφο.

12. «Σὰν πεθαίνουνε καμμιᾶς δυστυχισμένης μάννας τὰ παιδιά τση καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τσῆ στερεώσῃ κανένα, πρέπει νὰ κρεμάσῃ 'ς τὰ τέσσερα καντούνια τοῦ σπιτιοῦ τση, ἔτσι ψηλὰ ψηλά, κοντὰ 'ς τσῆ τράβες, τέσσερα 'κονισματάκια τῶν τεσσάρω Εὐαγγελιστάδω». (Οὕτω μοὶ ἀπήντησε χωρική τις, ἐν Λιεράδῳ τῆς Ποταμιᾶς, ἣν ἠρώτησα διατὶ ἀνήρτησε τοιαῦτα εἰκονίδια ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ οἰκήματός της).—Ὥστε σοῦ πέθαναν ὅλά σου τὰ παιδιά; τὴν ἠρώτησα.—Ναίσκε, δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ ζήσῃ καένα καὶ γι' αὐτὸ ἤβαλα τσοὶ Εὐαγγελιστάδες· μὰ τόρα πάλι τρέχει ἕνα ἄλλο πρᾶμμα ποῦ ντρέπομαι νὰ σοῦ τὸ 'πῶ.

— Τί; λέγε, μὴν ντρέπεσαι, τῇ εἶπον.

— Νὰ.... ἀπ' ὄντας τσοὶ 'βαλα, δὲν ἐπόμεινα πιὰ ἔγκυος . . . . .

Ἐν Νάξῳ.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΑΡΚΟΠΟΛΙΣ

[1] Πυρετός.

[2] Φυτόν, φυόμενον κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου, τοῦ ὁποίου ὁ μὲν κρομμυοειδὴς βολβός, «κουβαρασκέλλα» ὀνομάζεται ἐνταῦθα, ὁ δὲ κάλαμος «ἄρτηκας». Πιθανῶς μετέπεσε, παραφθαρεῖσα, εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο, ὅπερ δὲν εἶνε ἀκανθῶδες, ἡ ὀνομασία τοῦ «νάρθηκος», φυτοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἀκανθώδους, ἀναφερομένου καὶ ἐν τῇ Ἑλλην. Μυθολογίᾳ. Ὁ ναξιακὸς «ἄρτηκας» εἴτε «κουβαρασκέλλα», εἶναι ἴσως τὸ ἐπιστημονικῶς Σκίλλα ὀνομαζόμενον φυτόν. Ἐν Νάξῳ φύεται κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἕτερον συγγενὲς αὐτῷ φυτόν, «ἄρτηκας» ἐπίσης ὀνομαζόμενον κοινῶς.

[3] Νεράϊδες.

[1] = Ἀμεταχείριστα.

[2] Τὸ πανίον ἐφ' οὗ θέτουσι τὴν τέφραν κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην τῆς πλύσεως. Ἡ λέξις ἐσχηματίσθη βεβαίως κατὰ τὸ Λατινικὸν cinerarium = τεφροδόχος.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ζωὴ καὶ θάνατος

Περὶ τοῦ θέματος τούτου ὡμίλησεν ὁ παρὰ τῷ ἐν Βέρνῃ πανεπιστημίῳ καθηγητὴς Κρόνεκερ ἐν τῷ εἰσιτηρίῳ αὐτοῦ λόγῳ, ἐξ οὗ ἐξάγομεν τὰ ἑξῆς: Ἄνευ ἀναπνοῆς, ἄνευ παλμοῦ καρδίας δὲν ὑπάρχει ζωὴ εἰς τὰ ζωϊκὰ ὄντα. Ἀλλ' αἱ ἐκδηλώσεις αὗται τῆς ἐνεργείας τῶν ὀργάνων δύνανται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ θηλαστικὰ νὰ ἐλαττωθῶσιν εἰς ἀρκετὸν βαθμόν. Ἡ θερμότης τοῦ σώματος τῶν κατὰ τὸν χειμῶνα κοιμωμένων ἀρκτομυῶν κατέρχεται μέχρι τοῦ βαθμοῦ τῶν ψυχροαίμων, 4 βαθμοὺς περίπου· τὸ ζῶον ἀναπνέει μόνον σπανιώτατα καὶ ἐπιπολαίως, ἡ καρδία αὐτοῦ πάλλει δεκάκις περίπου κατὰ λεπτόν. Τὸ ζῶον εἶνε ὅλως ἀναίσθητον. Δύναταί τις νὰ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ κινηθῇ τοῦτο. Δύναται ἀκόμη νὰ ἐξακολουθήσῃ κοιμώμενον ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ. Ἐν Σιβηρίᾳ εὑρέθησαν ἀρκτόμυες κοιμώμενοι ἓξ μέτρα ὑπὸ τὴν γῆν. Δριμὺ ψῦχος ἐξυπνᾷ αὐτοὺς καὶ κατόπιν τούτου γίνονται θερμόαιμοι· συγχρόνως ὅμως ἐπιζητοῦσι πρὸς καταφυγὴν μέρη προφυλαγμένα ἀπὸ τοῦ ψύχους.

Τοιούτου εἴδους ἐλάχισται ζωαὶ (vitae minimae) ἀπαντῶσιν, ὡς γνωστόν, καὶ μεταξὺ τῶν ἐχίνων, τῶν ἀρουραίων, νυκτερίδων, σκαλόπων, μυωξῶν κτλ. εἰς μικρότερον δὲ βαθμὸν μεταξὺ τῶν ἄρκτων.

Καὶ πάμπολλα ἐκ τῶν καλουμένων ψυχραίμων ζώων περιπίπτουσιν εἰς τὸν χειμερινὸν ὕπνον, τινὰ δὲ τῶν τροπικῶν μερῶν καὶ εἰς τὸν θερινὸν ὕπνον. Ὁ ἀλλιγάτωρ κοιμᾶται ἐν μὲν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ διαρκοῦντος τοῦ χειμῶνος, ἐν δὲ τῇ τροπικῇ Ἀμερικῇ διαρκούσης τῆς ξηρᾶς καὶ θερμῆς ἐποχῆς. Τότε θάπτονται καὶ οἱ μεγάλοι ὄφεις ἐπί τινας μῆνας ἐν τῷ πηλῷ. Μεταξὺ τῶν πτηνῶν δὲν εὑρίσκονται χειμερύπνια. Ὅσα ἐξ αὐτῶν δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὸν βορεινὸν χειμῶνα μεταβαίνουσιν εἰς τὴν μεσημβρίαν. Ἡ χειμερινὴ ἀνάπαυσις εἰς τὰ φυτὰ εἶνε πασίγνωστος. Σπόροι διατηροῦνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὁ ἀραβόσιτος π. χ. ὑπὲρ τὰ 300 ἔτη τηρεῖ τὴν βλαστητικήν του δύναμιν. Βρύα τινά, τὰ ὁποῖα ἐπὶ 10 ἔτη ἔμεναν ξηρά, δύνανται νὰ φυῶσιν ἐκ νέου δι' ὕδατος. Ἡ ἡσυχία ὅμως δὲν εἶνε θάνατος, ἀλλὰ μόνον οἰκονομικωτάτη ζωή.

Καὶ ἡ ὁρατὴ ζωὴ δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἐνῷ μία ἐφήμερος μυῖα δὲν ζῇ περισσότερον τῶν ἓξ ὡρῶν, καί τινα κοραλλιοειδῆ μόνον ἡμέρας, ἑβδομάδας ἢ μῆνας, αἱ ἀράχναι ζῶσι μερικὰ ἔτη, οἱ δὲ ἰχθῦς ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Κατὰ τὸ ἔτος 1497 συνελήφθη ἐν Καϊζερσλάουτερν ἔσοξ βάρους τριῶν ἑκατολλίτρων, ὅστις κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν ἔφερε χαλκοῦς δακτύλιος προσηρτημένος ἐκ τοῦ βραγχίου, εἶχε συλληφθῆ πρὸ 267 ἐτῶν καὶ ριφθῆ πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀετοὶ καὶ κόρακες φθάνουσιν εἰς ἡλικίαν 100 ἐτῶν, ψιττακοὶ εἰς πολὺ ἀνωτέραν, ἐλέφαντες μέχρι 200 ἐτῶν. Ὡς οἱ πρεσβύτατοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Οὐφελάνδου ὁ Σκῶτος Κίντιγερν καὶ ὁ Οὔγγρος Πέτρος Γκάρταν, οἵτινες λέγεται ὅτι ἔζησαν 180 περίπου ἔτη. Τὰ δένδρα ζῶσι πολὺ περισσότερον. Ἐκ τοῦ πάχους τῶν κορμῶν, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐτησίων δακτυλίων καὶ ἐξ ἱστορικῶν παραδόσεων ἐβεβαιώθη ὅτι αἱ κυπάρισσοι καὶ αἱ πτελέαι ζῶσιν ὑπὲρ τὰ 200 ἔτη, ὁ κισσὸς 450, ὁ ὀρεινὸς σφένδαμνος 500, αἱ καστανέαι 600, αἱ ἐλαῖαι καὶ οἱ πλάτανοι 700, οἱ κέδροι καὶ αἱ πορτοκαλέαι 800, αἱ φιλλύραι 1000, αἱ δρῦς 1500, αἱ σμίλακες 2000. Περί τινος κυπαρίσσου ἐν Βιργινίᾳ λέγεται ὅτι ἔχει ἡλικίαν 6000 ἐτῶν. Τὰ φυτὰ ἀντέχουσι γενικῶς περισσότερον εἰς βλαβερὰς ἐπιρροὰς ἢ τὰ ζῷα. Ὁ καθηγητὴς Τάβελ παρετήρησεν ἐν τῷ βακτηριολογικῷ ἰνστιτούτῳ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βέρνης, ὅτι σπόροι βα-